

موضوعات و آیات سورہ حمد

در قرآن و حدیث

محمود شریفی

سرشناسه : شریفی اقدم، محمود، ۱۳۳۱- / عنوان و نام
 پدیدآور : موضوعات و آیات سوره حمد در قرآن و حدیث /
 محمود شریفی اقدم. / مشخصات نشر : قم : نشر معروف،
 ۱۳۹۸. / مشخصات ظاهری : ۱۰۴ ص. / شابک : ۹۷۸-
 ۶۰۰-۸۹۱۶۳۵-۲ / وضعیت فهرست نویسی : فیا /
 موضوع : تفاسیر (سوره فاتحه) / موضوع : تفاسیر شیعه
 -- قرن ۱۴ / موضوع : Qur'an -- Shiite hermeneu-
 tics -- ۲۰th century / رده بندی کنگره : / ۱۲ / ۱۰۲ BP
 شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۲۸۵۰۰ / رده بندی دیویی: / ۱۸ / ۲۹۷

موضوعات و آیات سوره حمد در قرآن و احادیث

مؤلف:	محمود شریفی
ناشر:	معروف - قم
شمارگان:	1000 نسخه
نوبت چاپ:	اول / 1399
چاپ و صحافی:	بوستان کتاب / قم
قیمت:	14 000 تومان
شابک:	9786008916352

قم	خیابان مصلاي قدس	بین ک 6۰4	پلاک 682	
قم	خیابان معلم	مجتمع ناشران	طبقه 3	واحد 316
تلفکس: 025 32926175	تلفن: 025 32939140			
www.marooof.org	Email: nashremarooof@gmail.com			

فهرست مطالب

مقدمه	۹
-------	---

جایگاه قرآن در قرآن

جایگاه و عظمت قرآن در احادیث	۱۶
------------------------------	----

اهل بیت علیهم السلام

جایگاه عترت در قرآن	۱۹
جایگاه اهل بیت علیهم السلام در احادیث	۲۴
ترجمه آیات سوره حمد	۲۵
محل نزول سوره حمد	۲۵

سوره حمد

جایگاه سوره حمد در قرآن	۲۶
جایگاه سوره حمد در احادیث	۲۷
الف: فضائل سوره حمد در احادیث	۲۷
نکات	۳۰

الله

الله در قرآن	۳۲
الله در احادیث	۳۳
احکام فقهی کلمه «الله»، نام خدا	۳۴

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله در قرآن	۳۵
جایگاه بسم الله ... در احادیث	۳۷
احکام فقهی بسم الله الرحمن الرحيم	۴۰

- الرحمن الرحیم ۴۱
- رحمت در قرآن ۴۲
- رحمت در احادیث ۴۴

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

- حمد در قرآن ۴۷
- نکته‌ها: ۴۸
- حمد و ستایش در احادیث ۴۹
- شروع هر سخن با حمد ۴۹
- شروع هر کار با حمد ۵۰
- الحمد لله در قرآن ۵۱
- الحمد لله در احادیث ۵۳
- الحمد لله رب العالمین در قرآن ۵۵
- الحمد لله رب العالمین در احادیث ۵۷
- رب و ربوبیت در قرآن ۵۸
- گستره ربوبیت الهی در قرآن ۵۹
- رب و ربوبیت در احادیث ۶۱
- عالمین در قرآن ۶۲
- عالمین در احادیث ۶۴
- الرحمن الرحیم ۶۵

مالک

- مالک در قرآن ۶۶
- مالک يوم الدين در احادیث ۶۹

يوم الدين

- يوم الدين در قرآن ۷۱
- يوم الدين در احادیث ۷۲

ایاک نعبد و ایاک نستعین

- ایاک نعبد و ایاک نستعین در قرآن ۷۳

- حصر عبادت و استعانت ۷۴
- ایاک نعبد و ایاک نستعین در احادیث ۷۵

اهدنا الصراط المستقیم

- اهدنا الصراط المستقیم در قرآن ۷۷
- نکات: ۷۸
- اهدنا الصراط المستقیم در احادیث ۸۰

«صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»

- «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ» در قرآن ۸۳
- مغضوب ۸۴
- ضالین ۸۴
- نکات قابل توجه ۸۵
- ۱. درجات نعمت یافتگان ۸۵
- ۲. اقسام نعمت ها ۸۶
- ۳. مصادیق نعمت یافتگان <انعمت علیهم> در قرآن ۸۷
- مصادیق مهم ترین نعمت های الهی در قرآن ۸۸
- الف: ولایت ۸۸
- ب: تأیید الهی ۸۹
- ج: اتحاد ۸۹
- د: نعمت خلقت ۸۹
- ه: آزادی ۹۰
- و: دفع خطر دشمن ۹۰
- ز: هدایت ۹۰
- ح: امداد غیبی الهی ۹۰
- ط: نبوت ۹۱
- مصادیق مهم ترین نعمت ها در احادیث ۹۱
- مصادیق مغضوب علیهم در قرآن ۹۲
- ۱. قاتل مؤمن ۹۳
- ۲. منافقین و مشرکان زن و مرد ۹۳

۳. کافران قاتل پیامبران ۹۴
۴. استقبال کنندگان از کفر ۹۴
۵. فرار از جنگ ۹۵
۶. تجاوز از حدود الهی ۹۵
۷. مجادله درباره خداوند ۹۵
- توضیحی کوتاه در مورد غضب ۹۶
- مصادیق ضلالت و ضالین در قرآن ۹۶
۱. تبدیل ایمان به کفر ۹۷
۲. سنگدلی در ذکر خدا ۹۷
۳. رابطه دوستی با دشمنان ۹۷
۴. انحراف از راه مستقیم ۹۷
۵. پیروان هوی و هوس ۹۷
۶. پیروی از معبودان ساختگی ۹۸
۷. بازدارندگان مردم از راه خدا ۹۸
۸. نافرمانان از اطاعت خدا و رسول ۹۸
۹. نسبت ناروا دادن به پیامبر ﷺ ۹۸
۱۰. نسبت ناروا دادن به خدا ۹۹
۱۱. ایمان نیاوردن به آخرت ۹۹
۱۲. ستم‌گران ۹۹
۱۳. شگاکان در آخرت ۹۹
۱۴. کتمان‌کنندگان آنچه نازل شده ۱۰۰
۱۵. یهود و نصاری ۱۰۰
۱۶. مجرمان ۱۰۰
- مصادیق مغضوب علیهم و ضالین در احادیث ۱۰۰

مقدمه

خدا را شاکریم که پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی که خود یکی از نعمت‌های بزرگ الهی بود، شامل این مرز و بوم شد، توجه به قرآن و مفاهیم و معارف قرآن کریم روز به روز بیشتر شده و می‌شود، خوب یادمان است که پیش از انقلاب قرآن و آموزش و حفظ قرآن و توجه به معارف قرآن و حقایق بسیار کم مورد توجه بود، و قرآن بیشتر در مراسم ختم و سرقبرها و ... مورد توجه و مراجعه مردم بود و در بین اقشار مختلف بویژه جوانان بسیار کم بود، یادم هست در کلاس پنجم ابتدایی که بودم معلم بسیار دلسوز و متواضع و فهمیده‌ای داشتیم، اما متأسفانه بخاطر آشنا نبودن با قرآن و مسلط نبودن به قرائت و تلاوت قرآن اوایل سال تحصیلی سر کلاس قرآن نمی‌آمد، مدتها که گذشت دیدیم که او با داشتن تواضع کم نظیر تصمیم گرفت، به کلاس قرآن هم آمد و با گوش دادن به خواندن قرآن که توسط شاگردان و محصلان انجام می‌گرفت، قرائت قرآن را یاد گرفت چون بیشتر شاگردان روستایی که روستای ما بسیار متدین بودند، جلسات قرآنی داشتند و روحانی قرآن را بلد بودند و خودم هم در همان جلسات قرآن را یاد گرفته بودم. البته ناگفته نماند که در همان زمان (پیش از انقلاب) هم عده‌ای در گوشه و کنار مملکت از خانواده‌های مذهبی و روشنفکر با قرآن انس داشتند و روی قرآن و حفظ قرآن و معارف آن کم و

بیش کار می کردند و در همان زمان یکی دیگر از معلمان همان مدرسه ما روی قرآن و نماز بسیار حساس بود و به آن اهمیت می داد اما در کل در جامعه ایرانی، حتی بین مذهبی ها هم انس با قرآن بسیار کم بود.

خوشبختانه با پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی رحمته الله علیه توجه به قرآن در همه ابعادش روز بروز بیشتر شده و رونق خوبی پیدا کرده و می کند، بویژه در میان نسل جوان اعم از برادران و خواهران که امروزه خوشبختانه در کشور شاهد مدارس بی شمار قرآنی و حتی دانشکده های قرآنی در کشور به راه افتاده و با تأکیدات خوب و فراوان و دلسوزانه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیه الله العظمی خامنه ای دامت برکاته روز بروز توجه به قرآن در ابعاد مختلف افزوده و فراگیرتر می شود، بطوری که با برگزاری مسابقات قرآنی و همایش ها و نمایشگاه های قرآنی توجه و رویکرد به قرآن چندین برابر شده است امید است این روند همچنان ادامه پیدا کند و جامعه ما، در ظاهر و در باطن و در گفتار و عمل قرآنی شود و همانگونه که رهبران معصوم ما تأکید کرده اند همه مردم به ویژه نسل جوان با قرآن بیشتر آشنا شده و مأنوس گردند و قوانین و معارف قرآنی در جامعه بیشتر عملی گردد. انشاء الله

اما با همه این امیدواری ها هنوز هم آنطور که باید و شاید به قرآن به ویژه در محافل علمی و دانشگاهی و حتی حوزوی توجه و اهمیت داده نمی شود چون من طلبه که بیش از پنجاه سال است در حوزه هستم هنوز آنطور که شایسته است به قرآن و معارف و حقایق آن آشنایی ندارم و انس من و امثال من با قرآن کم است و سال هاست که آرزو داشته و دارم ای کاش قرآن و معارف و حقایق آن همانند یکی از کتابهای حوزوی به عنوان کتاب درسی و اصلی در حوزه و دانشگاه جایفتد و همه دانش پژوهان از اوّل ورود به حوزه و دانشگاه با قرآن آشنا گردند و در سطوح متفاوت کتاب های درسی قرآنی در ابعاد مختلف داشته باشیم و همه با قرآن و

معارف و حقایق و رموز آن کم کم آشنا گردند و به آن اهمیت دهند.

اینجانب پس از چند سالی که وارد حوزه علمیه قم شده‌ام، از دقت‌هایی که بر ای فهم متن کتابها در حوزه می‌شد لذت می‌بردم، یادم هست زمانی که دو جلد کفایة الاصول مرحوم آخوند خراسانی را می‌خواندم، استاد بزرگوار ما روزی حدود یک صفحه از آن را برای ما تدریس می‌کرد، و ما پس از تدریس استاد می‌رفتیم کتابخانه مدرسه فیضیه یا کتابخانه مسجد اعظم و من حدود یک ساعت آن یک صفحه کفایة را مطالعه می‌کردم تا خوب آنرا بفهمم و فردا با هم مباحثه خود، آنرا بیان کنم یا وقتی هم مباحثه من بیان کرد من هم حرفی و مطلبی داشته باشم که نظر او را تأیید یا با استدلال رد کنم.

بعد هم تلاش می‌کردیم که حتماً فردای آن روز آنرا با هم مباحثه خود آن درس را مباحثه و نقد و بررسی کنیم که آن جلسه مباحثه هم حدود سه ربع و گاهی یک ساعت طول می‌کشید که جمعاً برای هر صفحه از کفایة الاصول حدود سه ساعت وقت می‌گذاشتیم.

و من پس از مدتی به این فکر افتادم ای کاش همانگونه که ما طلاب برای فهم یک صفحه کتاب درسی مثل کفایه و لمعه و غیره وقت صرف می‌کنیم برای قرآن هم که کتاب آسمانی و الهی و زندگی ماست و در واقع قانون اساسی همه ملت‌های مسلمان است، اهمیت بدهیم و آنرا در دستور کار قرار دهیم تا در آینده بتوانیم جامعه خود را قرآنی کنیم و سرافراز گردیم.

این ناچیز که از اوائل پیروزی انقلاب، بنا به وظیفه‌ای که داشتم، در یکی از شهرهای استان مازندران آنروز و گلستان امروز مسئولیت اجرایی داشتم تصمیم گرفتم اگر روزی به شهر مقدس قم برگشتم حتماً فقط درباره قرآن یا احادیث اهل بیت (علیهم‌السلام) که مرکز و معدن همه علوم و معارف است کار کنم که بحمد الله وقتی که این توفیق در سال حدود شصت و هشت و پس از رحلت حضرت امام

خمینی بنیانگذار جمهوری اسلامی نصیب من شد و به این دیار مقدس و آشیانه اهل بیت علیهم السلام بازگشتم. اکثر فعالیت هایم روی احادیث خاندان رسالت علیهم صلوات الله متمرکز شد و شکر خدا کارهای خوبی هم در این زمینه انجام گرفت^۱ و اوائل سال نود و هشت که کارهای حدیثی اینجانب با دوستان و فضلاء بزرگوار نزدیک به اتمام بود، با مشورت مقرر شد در صورت امکان برویم سراغ قرآن و معارف آن، که بعضی از دوستان اظهار داشتند با تجربه سی ساله که در مورد فرهنگ اهل بیت علیهم السلام و احادیث آنها پیدا شده شایسته نیست که آنها را شوند، از اینرو پیشنهاد شد که کارها و فعالیت ها قرآنی و حدیثی شود که در نهایت با بررسی ها و مشورت مقرر گردید که کار قرآنی و حدیثی جدیدی شروع شود که مشخصاً قرار بر این شد که معارف و موضوعات و آیات قرآنی در قرآن و احادیث مورد بحث و بررسی گردد و آیات و معارف هر سوره از سوره های قرآن از منظر قرآن و حدیث مورد توجه قرار گیرد و ابتدا معارف و موضوعات و آیات سوره حمد بعنوان نمونه در یک جلد آماده و پس از تکثیر به صاحب نظران و فضلاء داده شود و در صورت تأیید و استقبال در نهایت به صورت یک مجموعه دائرة المعارف موضوعات قرآن عرضه شود. انشاء الله

محمود شریفی - مورخه ۱۳۹۸/۱/۱

۱. از جمله آن فعالیتها، تدوین و تنظیم چهل حدیثهای متعدد و همچنین تدوین موسوعه های حدیثی چهارده معصوم علیهم السلام که خداوند توفیق داد برای نخستین بار در تاریخ شیعه سخنان هر معصوم یکجا جمع آوری و تبویب و تنظیم و چاپ گردد که بحمد الله این مهم تحت عنوان موسوعه کلمات هر معصوم آماده و اکثر آنها چاپ گردید و فقط سخنان سه معصوم در مراحل نهایی و چاپ می باشد و مورد توجه جامعه فرهنگی و پژوهشی کشور قرار گرفت.